

ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ПАЛІЄВА В УКРАЇНСЬКІЙ ГАЛИЦЬКІЙ АРМІЇ

Однією з найбільш яскравих та складних постатей в українському національно-визвольному русі першої половини ХХ ст. є Дмитро Паліїв. Однак його діяльність ще не знайшла об'єктивного висвітлення в історичній літературі. Він до цього часу залишається загадковою фігурою в українському політичному бомонді. Дмитро Паліїв – активний учасник майже усіх важливих політичних подій української історії від листопадового зриву в Галичині 1918 р. аж до Другої світової війни. Сучасник Д. Паліїва Іван Кедрин-Рудницький так характеризував цю людину: “Мій одноліток був типом активіста, який просто фізично не був у силі придивитися будь-яким подіям в будь-якому періоді спокійно збоку, а мусив брати завжди в усьому активну участь...завжди мав відвагу виступати одверто, інколи гостро, різко, з своїми думками, не рахуючись, чи вони популярні, чи сприйнятливі на даному терені”¹.

В історіографічному масиві Українських визвольних змагань першої половини ХХ ст. дуже мало спеціальних праць, присвячених військовим діячам національних військових формувань – легіону Українських січових стрільців (1914 – 1918) і Галицькій армії (1918 – 1920). Найбільше конкретно-історичної інформації про фронтові дороги Д. Паліїва у складі легіону УСС і Галицької армії, його участь у Листопадовій національно-демократичній революції 1918 р. містять військово-історичні нариси й мемуарно-аналітичні публікації діячів ЗУНР, генералів, старшин і стрільців легіону УСС та Галицької армії, почасти Армії УНР. На сучасному етапі розвитку української історіографії з'явилися перші узагальнювальні праці з історії визвольних змагань першої чверті ХХ ст., українського січового стрілецтва та Галицької армії, в яких показано участь Д. Паліїва в політичному і громадсько-культурному житті Галичини першої половини ХХ ст. Зокрема В. Гордієнко висвітлив участь Д. Паліїва у роботі Центрального військового комітету при підготовці повстання 1 листопада 1918 р. у Львові²; М. Литвин і К. Науменко показали початок його бойового шляху у складі легіону УСС³; С. Макарчук охарактеризував діяльність Д. Паліїва на посаді помічника військового міністра ЗУНР Д. Вітовського⁴. Однак зазначені публікації далеко не вичерпують порушеної проблеми.

Мета цієї статті – на основі нових історичних фактів висвітлити участь Д. Паліїва, в організаційній роботі Військового Комітету у Львові, показати його роль у боротьбі галицьких українців за національно-державну незалежність.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. національно-визвольний рух у Східній Галичині набув нової якості – услід за численними громадсько-культурними і парамілітарними товариствами (“Просвіта”, “Сокіл”, “Січ” та ін.) з'явилися перші українські політичні партії, які перебрали лідерство цього руху у греко-католицького священництва. Власне Греко-католицька церква та її послі у Галицькому сеймі у 60 – 90-х рр. ХІХ століття були ініціаторами більшості національно-патріотичних ініціатив галицьких українців. Отож не дивно, що в родинях греко-католицьких парохів виховалося десятки

відомих українських політиків і військовиків кінця XIX – першої половини XX ст. Серед них був і Дмитро Паліїв – відомий військово-політичний діяч Визвольних змагань 20 – 40-х рр. XX ст.

З початком Першої світової війни сімнадцятилітній Д. Паліїв у складі сотні В. Дідущка пішов на фронт, брав активну участь у бойових діях в Карпатах. У листопаді 1914 р. Д. Палієва відправили до школи запасу в Єгендорфі, яку він закінчив у ранзі підхорунжого. У цей час в Росії відбулася Лютнева революція. На початку березня 1917 р. революційна хвиля охопила Київ. Утворилася Центральна рада, яка взяла курс на відродження державної незалежності України. Її діяльність активізувала національно-визвольний рух на західноукраїнських землях.

У вересні 1918 р. у Львові створено таємну старшинську організацію – Військовий комітет – у складі поручника І. Рудницького, четарів О. Каравана, Л. Огоновського, хорунжих І. Ватрана, М. Бараника, студента В. Полянського. Згодом до них приєдналися поручник Т. Мартинець, поручник Герасимович. 12 жовтня до комітету увійшли делегати від Українських січових стрільців: четар доктор В. Старосольський, сотник доктор Н. Гірняк і підхорунжий Дмитро Паліїв⁵.

12 жовтня 1918 р. відбулося засідання Військового комітету, про яке Дмитро Паліїв згадував: “На засідання йшов я в переконанню, що ЦВК працює, як правдивий штаб, перед яким таке велетенське завдання. Яке ж було моє здивування, коли я почув теоретичні балачки про потребу праці. Я зголосився з пропозицією, що виготовлю на найближче засідання проект праці Ц.В.К., на що всі радо погодилися. 14 жовтня ми знову зішлись на засідання. Мій організаційний проект прийнято. Вирішено приступити до фактичної організації тих військових частин у Львові, в яких були українці, а край поділено на округи і вирішено для кожної округи створити Окружну команду”⁶.

Певна плановість й цілеспрямованість у роботі ЦВК з’являється тільки 14 жовтня. На цьому засіданні вирішено запросити на посаду організаційного референта Комітету політика і письменника Осипа Назарука. Але він від пропозиції відмовився. ЦВК 15 жовтня 1918 р. змушений був реалізацію плану доручити Д. Палієву. До Першолистопадового Чину залишалось 16 днів. За ці дні Центральним військовим комітетом і особисто Дмитром Палієвим було проведено нелегку військово-організаційну роботу, яка у житті українського народу започаткувала початок нової революції⁷.

Більшість дослідників вважають, що Військовий комітет, а особливо поручник Володимир Старосольський і підхорунжий Дмитро Паліїв відіграли вагомий роль у підготовці Листопадового Чину. Зокрема Д. Паліїв як організаційний референт Військового комітету підготував розгорнутий стратегічний план організації взяття влади по всій Східній Галичині. 30 жовтня Д. Паліїв провів таємну нараду з учнями старших класів гімназій – членами “Пласту”. 80 гімназистів виконували розвідувальні завдання Військового комітету у четвер 31 жовтня 1918 р., а звіти про виконання здавали Д. Палієву⁸.

Коли на ратушевій вежі Львова пробилла четверта година, українські військові сили почали діяти. О 7-й годині ранку пролунало: “Львів наш!”. Над міською ратушею замайорів синьо-жовтий прапор⁹.

Михайло Гуцуляк згодом зауважить: “Віддаючи справедливість і правду історії, мушу тут ствердити, як наочний свідок вечора 31 жовтня 1918 р., що фактичним конструктором-архітектором Листопадового Чину був нехто інший, як Дмитро Паліїв. Я смію ствердити, що якби не він, то хто знає чи Листопадовий Чин був би відбувся, а якщо так, то чи був би вдався”¹⁰.

Дмитро Паліїв вважав Листопадовий чин великим, але тимчасовим політичним успіхом галичан. Він визначив причини політичної невдачі (21 – 22 листопада) українців у Львові. На його думку, революція відбулася запізно. У другій половині жовтня з Польського королівства перекинуто до Львова тисячі польських легіонерів і членів різних явних і підпільних військових організацій, які створили кадри для польського повстанського війська, що почало битву за місто. Водночас й політичний провід галицьких українців зволікав із повстанням, бо надіявся, що австрійський уряд у Відні добровільно передасть владу українцям, згідно з маніфестом цісаря Карла від 16 жовтня 1918 р. 20 жовтня на площі св. Юра у Львові представники Національної ради оголосили своє рішення творити Українську державу. Однак чимало українських політиків бачили її майбутнє у складі австрійської федерації. У зв'язку з цим Паліїв робить невтішний висновок: “Офіційна політика нації спочивала в руках людей австрійської орієнтації”¹¹. Цих галицьких послів “австрійської орієнтації” Д. Паліїв критикує у висезгаданих споминах.

Другу причину поразки Дмитро Паліїв вбачав у тому, що через свої великі втрати у минулому легіон УСС був уже ослабий для створення військового центру української революції в Австрії. “Можна сміливо твердити, – зазначає автор, – що на горі Лисоні й під Потуторами У.С.С. втратили майже весь свій актив, зовсім осиротіли... Листопадовий переворот відбувся без стрілецтва, як організації”¹². І справді, ешелон УСС прибув з Чернівців до Львова аж 3 – 4 листопада, коли польські бойовики відбили в українців основні стратегічні об'єкти – залізничний вокзал, пошту, леговище. Дмитро Паліїв уважав, що катастрофічного запізнення легіону до Львова, можна було уникнути, якщо б стрілецтво діяло самочинно, без наказу, або й проти наказу (отже революційним шляхом)¹³.

Д. Паліїв робить висновок: Західноукраїнська народна республіка була короткочасним державним об'єднанням, оскільки місцевий політичний провід, який складався головню з інтелігенції, проявив невпевненість і нездатність до соборного державотворення в екстремальних умовах війни¹⁴. Він наголошує: Листопадова національно-демократична революція не мала провідника, який повів би за собою народ до завершення того, що почато так блискуче Першого листопада; Президент Євген Петрушевич і частина Національної ради у переломні листопадові дні була фактично поза революцією, у Відні; не пішов із відступаючим урядом ЗУНР наприкінці листопада й прем'єр Кость Левицький; кілька разів мінялися у листопадові дні й командувачі молодих збройних сил. У зв'язку з цим, він зазначав: “За 21 день боїв у Львові було аж трьох командантів армії. Що це означає? Що за мужем, що став би на чолі революції, шойно шукали... Наведені факти стверджують одну трагічну дійсність: не було на Західній Україні мужа, не було уособлення революції”¹⁵. Напевно, важко погодитися із такою категоричністю Д. Палієва, але досвідчені тогочасні галицькі політики-посли і справді були не завжди здатні на кардинальні політичні кроки.

Після Листопадового перевороту Дмитро Паліїв увійшов до штабу західноукраїнських збройних сил, що у середині листопада трансформувалися у Галицьку армію – одну з кращих європейських армій того часу. Лише після форсування Збруча і договору з армією генерала Денікіна (17 листопада 1919 р.) вона прийняла назву Українська галицька армія (УГА).

Начальна команда Галицької армії (до 8 листопада – Українська генеральна команда) була вищим органом керівництва збройних сил ЗУНР. Вона мала чітко визначену функцію – керувати бойовими діями армії у ході війни. Зрозуміло, що на початку

свого існування НКГА мала невелику кількість старшин і спрощену структуру. Крім головного команданта і його заступника – начальника штабу отамана УСС Сєня Горука, до її складу увійшли референти: артилерійський, муніципальний, зв'язку, розвідки, харчування, санітарний, польової жандармерії, самохідний, обозний, поповнень і пресовий. Ці посади обійняли молоді галицькі старшини Іван Рудницький, Василь Панчак, Дмитро Паліїв, Петро Бубела та інші¹⁶.

Як уже зазначалося, Д. Паліїв рішуче відстоював соборний шлях державотворення ЗУНР, виступив за її злуку з УНР. Тому, зрозуміло, що його обрали членом делегації Державного секретаріату, яка у грудні 1918 р. їздила до Фастова на попередні переговори про злуку, а також домовилася із Директорією УНР, щоб виділила на команданта Галицької армії досвідченого генерала і начальника штабу. Делегація тоді повернулася з генералом Михайлом Омеляновичем-Павленком і полковником штабу Євгеном Мишковським, які обійняли ключові посади в Галицькій армії 10 грудня 1918 р. Про поїздку на Наддніпрянщину він пише “Жмут споминів. За генералами” у “Календарі Червоної Калини на 1935 рік”¹⁷.

Торкаючись питання про державотворчі можливості Галицької армії, він доходить висновку, що її тимчасові перемоги (Вовчухівська операція, Чортківський наступ) пояснювалися ініціативою кількох вищих старшин та енергією стрілецтва за відсутності теоретичних здібностей і практичного досвіду Начальної команди¹⁸.

Аналізує Д. Паліїв не лише героїчний (осінь 1918 – літо 1919 рр.), але й трагічний етап бойового шляху Галицької армії, коли під тиском переважаючих сил армії польського генерала Ю. Галлера (фактично сил Антанти) вона відступила за Збруч, а невдовзі, охоплена епідемією тифу, підписала договір зі Збройними силами “білої” Росії. У статті “На чисту воду”, що була опублікована у львівському “Літописі Червоної Калини” за 1930 р., четар Д. Паліїв як колишній ад'ютант Начального вождя Української галицької армії генерала Мирона Тарнавського намагається проаналізувати суперечливі заходи старшин, щоб вивести УГА “на чисту воду”. Цей “вихід” потрібний був УГА після договору з Добровольчою армією генерала Денікіна, який укладено 17 листопада 1919 р. в Одесі. Автор називає цей договір “дивоглядним”, бо ж уклала його Начальна команда армії, що боролася за самостійність України, зі стороною, яка цю самостійність повністю заперечувала¹⁹.

На початку 1919 р. четар Дмитро Паліїв перейшов до команди II корпусу Галицької армії. Протягом усієї українсько-польської війни корпус (близько 7 тис. осіб) облягав серпом 15-тисячний гарнізон Львова, у зв'язку з чим отримав назву осадного. Він був сформований у січні 1919 р. на базі бойових груп “Схід”, “Старе село” і “Наварія”. Його командиром призначено підполковника (з 1 лютого 1919 р. – полковника) Мирона Тарнавського. За плечима цього досвідченого військовика була служба в австрійській армії, російський фронт Першої світової війни, де командував 16-м піхотним полком, служба в Легіоні УСС 1917 р. Як уже згадувалося, його незмінним ад'ютантом був четар УСС Дмитро Паліїв²⁰.

Власне після невдалого закінчення Чортківської операції влітку 1919 р. диктатор Західної області УНР Євген Петрушевич звільнив генерала О. Грекова зі становища Начального вождя Галицької армії і призначив на цей пост вольового М. Тарнавського. Цю посаду він обіймав до 5 листопада 1919 р. Упродовж чотирьох місяців Д. Паліїв як ад'ютант Начального вождя був свідком трагічного відступу Галицької армії та її блискучого серпневого наступу на Київ. Як відомо, 15 липня 1919 р. Директорія УНР і Диктатор Євген Петрушевич підписали постанову про влиття Галицької армії

до армії УНР. Того ж дня Начальна команда, Диктатор і весь уряд ЗО УНР переїхали до Кам'янця-Подільського. Але й це об'єднання не внесло суттєвих змін до загальної військово-стратегічної ситуації українських армій, які змушені були воювати відразу на кілька фронтів²¹.

Другого серпня 1919 р. розпочався похід об'єднаних армій з метою звільнення української столиці. У нелегких боях було здобуто Фастів, Білу Церкву. І нарешті 30 серпня українське військо вибило більшовиків із Києва. Відбулася урочиста зустріч галицького стрілецтва з С. Петлюрою. 31 серпня Добармія Денікіна розпочала атаку околиць Києва і витіснила українське козацтво із столиці. Упродовж вересня 1919 р. українська армія протистояла на Поділлі червоноармійським частинам і Добармії генерала Денікіна. Але в другій половині жовтня галицьке стрілецтво охопила епідемія плямистого тифу. Знесилена Галицька армія тоді розпочала свій трагічний марш на південь України. Лише в середині січня 1920 р. її бригади досягай Бірзули (північ Одеси), де розмістився її штаб. Зрозуміло, що на той час армія мала жалюгідний вигляд²².

Із нарису “На чисту воду” відомо, що Д. Палів, як член Начальної команди УГА, брав участь у нараді в Літині під головуванням прем'єра Ісаака Мазепи. На цій нараді було затверджено угоду між командуваннями обох армій і вирішено перебрати під владу УНР містечка, що були зайняті Галицькою армією. Д. Палів стверджує, що генералу Тарнавському не слід було передавати командування армією генералу Микитці та полковнику Ціріцу: “Вони оба були прихильниками вдержання союзу з Денікіним до самого кінця. Спроба виплисти на чисту воду закінчилась безуспішно”²³.

Перемир'я генерала з Добармією у листопаді 1919 р. завершило воєнну історію УГА. Хоча сама армія існувала ще п'ять місяців після перемир'я, – вона вже не вела збройної боротьби проти ворогів України. За домовленістю із Прагою, галицькі бригади інтерновано у таборах і робітничих командах Чехословаччини (Йозефів, Німецьке Яблонне, Ліберці, Ужгород, Чоп та ін.). Однак Д. Палів вирішив повертатися до рідного краю, який був окупований Польщею²⁴.

Отже, Д. Палів взяв активну участь у становленні українських військових формувань першої половини ХХ ст. – легіону УСС і Галицької армії. Він став одним із організаторів Листопадової національно-демократичної революції 1918 р. Визвольні змагання 1914 – 1920 рр. були для нього не лише військовим вишколом, але стали школою політичної боротьби за незалежність і соборність України. Спілкування із провідниками УНР переконали його у безперспективності соціалістичних гасел і необхідності збройної боротьби за державно-національне самовизначення українців.

¹ Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі / Іван Кедрин – Нью-Йорк: Червона Калина, 1976. – С. 194.

² Гордієнко В. Листопад. Сходження на Голгофу (Історія УГА) / Володимир Годієнко // Літопис Червоної Калини. – 1991. – 4.1. – С. 4–7.

³ Литвин М. Історія галицького стрілецтва. / Микола Литвин, Кім Науменко. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1989. – 230 с.

⁴ Макарчук С. Українська республіка галичан / Степан Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.

⁵ Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. / Микола Литвин. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Інститут Східно-Центральної Європи. – 1998. – С. 52.

⁶ Волинець С. Предвісники і творці листопадового зриву. Західноукраїнські громадські і політичні діячі / Степан Волинець. – Вінніпег: Тризуб, 1965. – С. 25.

⁷ Гордієнко В. Листопад. Сходження на Голгофу... – С. 5.

⁸ Макарчук С. А. Українська республіка галичан... – С. 45.

⁹ Литвин М. Українсько-польська війна ... – С. 40.

¹⁰ Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на Західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину / Михайло Гуцуляк. – Київ: Либідь, 1993. – С. 98.

¹¹ Паліїв Д. Листопадова революція: З моїх споминів / Дмитро Паліїв. – Львів: [б.в.], 1929. – С. 23.

¹² Паліїв Д. Листопадова революція... – С. 24.

¹³ Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців / Осип Думін // Дзвін. – 1991. – Ч. 10. – С. 120.

¹⁴ Гордієнко В. Листопад. Сходження на Голгофу... – С. 6.

¹⁵ Паліїв Д. Листопадова революція... – С. 24.

¹⁶ Литвин М. Українсько-польська війна ... – С. 124.

¹⁷ Паліїв Д. Жмут споминів: За генералами / Дмитро Паліїв // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1935 рік. – Львів, 1934. – С. 40.

¹⁸ Паліїв Д. Жмут споминів... – С. 41.

¹⁹ Паліїв Д. На чисту воду: З моїх споминів / Дмитро Паліїв // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 6. – С. 17.

²⁰ Якимович Б. Збройні сили України: Нарис історії / Богдан Якимович. – Львів: Просвіта, 1996. – С. 143.

²¹ Якимович Б. Збройні сили України... – С. 152.

²² Макарчук С. А. Українська республіка галичан... – С. 92.

²³ Паліїв Д. На чисту воду... – С. 17.

²⁴ Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на Західних землях України... – С. 99.

Оксана Медвідь.

Військово-організаційна діяльність Дмитра Палієва в Українській галицькій армії.

У статті показано участь Д. Палієва як організаційного референта у роботі Військового комітету у Львові, висвітлено його військово-організаційну діяльність у період становлення Збройних сил ЗУНР і УНР 1918 – 1919 рр.

Oksana Medvid'.

Military and organization activity Dmytro Paliyev in Ukrainian Galician army.

In this article shown participation of D. Paliyiv's wise organization referent in the works Military Committee in the Lviv, describes his military activity during the period of WUPR and UPR Armed Forces formation, 1918 – 1919.